

SOĞUK SAVAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Kaan Kutlu Ataç
Mersin Üniversitesi
kaanatac@mersin.edu.tr

ÖZET

2. Dünya Savaşı'nda görüşleri taban tabana zıt kapitalist dünyanın lideri ABD ile komünist dünyanın lideri SSCB, savaşın dayattığı gerçeklerle Nazi Almanyası ve İmparatorluk Japonya'sına karşı aynı safta yer almışlardı. Bu zoraki birliktelik Almanya ve Japonya kayıtsız şartsız teslim noktasına gelinceye değin devam etti. Zamana ve mekâna bağlı olarak iki devletin milli çıkarlarındaki farklılaşmalar kendi şartlarını savaş sonrası uluslararası sistemin yeni düzenine yansıdı. 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin uluslararası düzeni olan 'Soğuk Savaş', temelde siyaset ve savaşın yarattığı tuhaf yol arkadaşlıkların sona erdiği bir hikâyedir. 1945'de zaferin barış getireceğine dair iyimser düşünceler 1991'de SSCB'nin dağılmasına kadar dünya tarihinde Soğuk Savaş olarak anıldı. Yarım asırlık Soğuk Savaş, küresel güç dengelerinin hâkim olduğu bir alacakaranlık dönemi, kazanılmış bir zaferin yitilmiş barışı oldu.

ATIF İÇİN: Ataç, Kaan Kutlu, "Soğuk Savaş", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.35, Kasım 2019. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/SogukSavas_KKAtac_v.1.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.13571.45604

2. Dünya Savaşı

sonrası dönemin

uluslararası

düzeni olan

'Soğuk Savaş',

temelde siyaset

ve savaşın

yarattığı tuhaf

yol

arkadaşlıklarının

hikâyesidir.

Siyaset ilginç yol arkadaşlıklarına sahne olur. Savaş daha da ilginç birliktelikler doğurur. Siyaset ve savaş bir araya geldiğinde ise akla hayale gelmeyecek tuhaflıktaki yol arkadaşlıkları vücut bulur. 2. Dünya Savaşı'nda görüşleri taban tabana zıt kapitalist dünyanın lideri ABD ile komünist dünyanın lideri SSCB, savaşın dayattığı gerçeklerle Nazi Almanya'sı ve İmparatorluk Japonya'sına karşı aynı safta yer almışlardı. Ta ki, Almanya ve Japonya kayıtsız şartsız teslim noktasına gelinceye değin. Zamana ve mekâna bağlı olarak devletlerin milli çıkarlarındaki farklılaşmalar kendi şartlarını uluslararası sisteme dayatır. 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin uluslararası düzeni olan 'Soğuk Savaş', temelde siyaset ve savaşın yarattığı tuhaf yol arkadaşlıklarının hikâyesidir.

Kızıl Ordu, Hitler'in bin yıl süreceğini iddia ettiği 3. Reich'in ordularını (*Wehrmacht*) Berlin'e doğru sürerken, ayağında müttefiki ABD'den gelen Amerikan postalı, midesinde Amerikan sığır eti vardı. Sovyet askerleri Amerikan kamyonları üzerinde Almanya'nın beton otoyollarında ilerleyerek ülkeyi işgal ediyorlardı. Ne var ki, takip eden süreçte doğu ve orta Avrupa'yı Nazilerden 'özgürleştiren' SSCB, hızla Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'da kendi siyaseti ve ideolojisine uyumlu siyasi yapıları iktidara yerleştirmeye başlayınca, müttefikler arası ilişkiler de gerilmeye başladı. Stalin'in ifadesiyle, "2. Dünya Savaşı geçmişteki savaşlara benzemiyor. Bir bölgeyi, işgal eden aynı zamanda kendi sahip olduğu sosyal sistemi de dayatıyor. Herkes ordularının ulaştığı yerde kendi sistemini dayatıyordu" (Djilas, 1962: 162). Zaten Stalin için aksini düşünmek mümkün değildi.

Doğu Avrupa'daki değişimin yanı sıra, savaş sonrası dünya düzeninde liberal demokratik değerlerin savunucusu olma iddiasındaki ABD ve İngiltere'nin korkulu rüyası komünist partiler SSCB'nin etkisiyle Avrupa'nın tamamında hızla güçleniyordu.

Muharebe alanındaki siyasi nüfuz mücadelelerinde bunlar yaşanırken dikkat çeken tuhaflıklar da söz konusuydu. ABD ve İngiliz hava kuvvetleri 1200 ağır bombardıman uçağıyla, düşman saldırısına karşı savunma önlemleri alınmamış, içinde herhangi bir askerî hedef bulunmayan ve bu durumu önceden ilan etmiş 'açık şehir' statüsündeki Dresden'i 13-14 Şubat 1945 gecesi yerle bir ettiler. Yangın bombalarıyla yakılan Avrupa'nın en güzel Gotik mimarisine sahip şehri Dresden'in % 80'i tahrip edilmiş, 250 binin üzerinde sivil yaşamını yitirmişti. Hava akınıyla Sovyetlere müttefiklerin

**“2. Dünya Savaşı
geçmişteki
savaşlara
benzemiyor. Bir
bölgeyi, işgal
eden aynı
zamanda kendi
sahip olduğu
sosyal sistemi
de dayatıyor.
Herkes
ordularının
ulaştığı yerde
kendi sistemini
dayatıyordu”.**

yalnızca güçlü bir kara ordusuna değil, muazzam bir hava gücüne de sahip olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştı (Ross, 2003: 180).

Müttefik Sefer Görev Kuvveti Komutanlığı'nda görevli Amerikalı general David M. Schaltter bombalamaların anlaşma masasında ABD'nin elinin Sovyetlere karşı güçlü hale getireceğini belirtmişti (Scaffer, 1980:330). Dresden ile Avrupa'da Sovyetlere verilen ABD mesajı, 6 Ağustos'ta Hiroşima ve üç gün sonra Nagasaki'ye atılan atom bombalarıyla Asya'da da tekrarlandı. 8 Ağustos'ta Japonya'ya savaş ilan eden Sovyetler Birliği, yıldırım harekâtıyla bir hafta içerisinde Mançurya, Kore ve kuzeydeki kimi Japon adalarını işgal etti. 15 Ağustos'ta resmi olarak ilan edilen ve 2 Eylül 1945'te Japonya ile müttefikler arasında imzalanan teslim anlaşması sonrası Amerikalı karar vericiler dünya haritasına baktıklarında küresel ölçekte bir komünizm yayılması gördüklerinde dehşete düşmüş olmalı. Yine de Washington, Moskova'nın 1949'ta ilk atom bombası denemesine değin nükleer silaha sahip tek devlet olarak muazzam bir yıkım gücüne sahip olma tekeline korudu.

Komünizmin etkisi savaş sonrasında yalnızca orta ve doğu Avrupa'da değil Asya'da da etkisini göstermişti. Çin, Fransız sömürge Hindişin, Endonezya, Malezya ve Filipinler'de yerel komünist güçler Batı'nın etki alanlarını tehdit ediyordu. Hindişin'deki Japon İmparatorluk Ordusunu teslim alan ve silahsızlandıran İngiliz komutanlığı siyasette ve güvenlikte yaşanan kaotik ortamda Saygon ve Hanoi'nin komünist unsurlarca istismar edildiğini, hükümet organları ve binalarının Çin komünistlerinin desteklediği Ho Şi Min güçlerince işgal edildiğini gördü. Aynı güçler 1950'lerde Fransızları ve 1960'larda Amerikalıları askeri olarak yenilgiye uğratarak Vietnam'da komünist rejimi kuracaklardı.

İngiliz ordusu yerel komünist güçlerin saldırılarına karşı koyabilmek için henüz silahsızlandırdıkları Japon askerlerini tekrar silahaltına alarak karşı saldırı başlatmayı düşününce, daha bir ay önce birbirlerinin boğazına sarılan İngiliz ve Japon güçleri, kendilerini, bu kez artık ortak düşman olan komünist gerillalara karşı sırt sırta Vietnam ormanlarında savaşırken buluyordu. Savaş sonrası değişen siyasi ve askeri dengelerin yarattığı bu tuhaf yol arkadaşlığı, İngiliz ve Japonları Mart 1946'da komünistlere karşı başarıya götürecekti.

ABD'nin SSCB ile tuhaf siyasi ve askeri yol arkadaşlığının mimarlarından Başkan Franklin Delano Roosevelt'in 12 Nisan 1945'te ölmeden önceki son sözleri “başımda muazzam bir ağrı var” olmuştu (The New York Times, 13 April 1945). Roosevelt, henüz 1 Mart'ta müttefik liderler arasında savaş sonrası dünya düzeninin konuşulduğu Yalta Konferansı hakkında Kongre'yi

Sovyetlerin etki sahasını yalnızca 'özgürleştirdikleri' ülkeler değil İran, Yunanistan ve Türkiye'ye de yayma eğilimli ABD'nin geleneksel olarak barış dönemlerinde Avrupa'nın içişlerine karışmama politikasından ayrılmasına neden oldu.

bilgilendirdiği konuşmasında barış için ortak bir zeminin oluştuğunu müjdelemişti. Roosevelt'e göre konferans yüzyıllardır denenmiş ve başarısızlığa uğramış tek taraflı eylemlerin, istisnai ittifakların, etki alanlarının, güç dengelerinin ve diğer çabaların sona erdiği bir döneme işaret ediyordu.

Roosevelt'in ölümü üzerine Başkanlık görevini devralan Henry Truman ise hemen 23 Nisan'da Beyaz Saray'da Sovyet, İngiliz ve Çin temsilcileriyle düzenlenen toplantıda dönemin Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'dan Moskova'nın Yalta Konferansı'nda mutabakata varılan konulara saygı göstermesini ve bunu Stalin'e iletmesini istiyordu. Stalin anlaşma yükümlülüklerini yerine getirmese hükümetleri arasındaki güven ortamı sarsılacaktı. Gergin geçen toplantıda Molotov'un konuşması Truman tarafından tam dört kez kesilecekti. Molotov hayatında kimsenin kendisiyle böyle konuşmadığını söylerken, Truman'ın cevabı toplantıyı bitirdi: "Böyle konuşulmasını istemiyorsan anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getir" (Miscamble, 2007: xi).

Truman'ı bu kadar kızdıran olay Polonya'da serbest yapılması öngörülen seçimlerde Moskova'nın kullandığı taktiklerle 1946'da komünistlerin etkinliğini arttırmasıydı. Polonya üzerinden başlayan iki başkent arasındaki güven bunalımı şiddetli artçı sarsıntılarla devam etti. Önce Alman ordularının teslim anlaşmasını imzalaması sorun oldu. Müttefik Orduları Başkomutanı General Eisenhower, kendi kontrollerindeki Fransa'nın Reims kentinde 7 Mayıs 1945'te'ta Alman Ordularının teslim anlaşmasını imzalarken, SSCB lideri Stalin SSCB'nin ayrı bir anlaşma yapmasında ısrar etti ve SSCB ile Almanya arasındaki teslim anlaşması 8 Mayıs'ta Berlin'in Sovyet kontrolündeki kısmında 8 Mayıs 1945'te imzalandı. Dünya Savaşı'nın dayatmasıyla kurulan ABD ve SSCB arasındaki tuhaf yol arkadaşlığı hızla çözülmeye başlamıştı.

Bu dönemde ABD'nin Moskova Büyükelçiliği Maslahatgüzarı George Kennan'ın ve SSCB'nin Washington Büyükelçisi Nikolai Novikov'un başkentlerine çektikleri telgraflar savaşın galiplerinin birbirleri hakkındaki derin şüpheler kadar, hasımlarının nasıl bir dünya düzeni arzuladığı konusundaki görüşleri hakkında da önemli ipuçları vermektedir (Jensen, 2001). Bu noktada İngiltere eski Başbakanı Winston Churchill'in 5 Şubat 1946'da ABD'nin Fulton kasabasında yaptığı meşhur 'Demir Perde' konuşması artık iyice belirginleşen Soğuk Savaş'ın sınırlarını netleştirmiştir. Churchill'e göre, Avrupa kıtasında Baltık Denizi'ndeki Stettin'den Adriyatik Denizi'ndeki Trieste'ye kadar demir bir perde çekilmişti (Churchill, 1946). Bu metafor daha sonra Berlin'i doğu ve batı olarak bölecek olan duvarın

ABD'nin
teknolojideki
üstünlüğü ve
ekonomik olarak
yarışı daha uzun
soluklu devam
ettirebilme
kapasitesi,
zamanla
dengenin ABD
lehine
gelişmesini
sağlamıştır.

Ağustos 1961'de Sovyetlerce inşasından sonra Soğuk Savaş'ı tanımlamakta kullanılacaktı.

Kennan'ın 22 Şubat 1946'da Washington'a gönderdiği 'Uzun Telgraf' ise ABD'nin Soğuk Savaş boyunca uygulayacağı stratejinin temelini oluşturdu. Sovyet iç ve dış politikasının analiz edildiği telgrafta Kennan, Sovyetler'in belirli bir politikası olmadığı, iç ve dış politika anlamında bir belirsizlik süreci yaşandığı, askerî olarak da ABD'ye bir mukabelede bulunamayacağı hususlarına dikkat çekiyordu. Çözüm olarak ABD'nin Sovyetlere "güçlü bir karşılık" vermesini öneren Kennan'a göre, eğer ABD yeterli gücü toplayabilir ve bu gücü kullanma konusunda dirayet gösterebilirse Moskova bu politikaya karşılık verecek durumda değildi. Batı, siyasal ve ekonomik anlamda savaş yorgunu olsa da, Sovyetlerin durumu daha da kötüydü ve komünist sistemin ekonomik mucizesi görünürde bir başarı olmakla birlikte, Sovyet yurttaşları moral açıdan çöküşteydi (Kennan, 1946). Kennan'ın iddiası komünizmin kendi insanlarınca dışlandığı yönündeydi. Kennan'a göre Sovyet insanı "fiziksel ve ruhsal açıdan yorgun"du. ABD, SSCB'yi mevcut alanlarında "çevreleyerek" Sovyet sisteminin kendi içerisindeki gelişmeler sonucu çökmesini beklemeliydi. Fakat bu çevreleme politikası, Kennan'a göre, uzun soluklu, yorucu ve yüksek maliyetli olacaktı. SSCB'nin Washington Büyükelçisi Novikov ise 27 Eylül'de Moskova'ya gönderdiği telgrafta ABD'nin SSCB'ye karşı uzun bir savaşa hazırlandığını ifade ediyordu; "Amerikan emperyalistlerin gözünde ABD'nin dünya hâkimiyeti önündeki tek engel Sovyetler Birliği'ydi" (Novikov, 1946). Böylece dünya hızla Moskova-Washington ekseninde iki kutuplu bir rekabet sistemine dönüştü.

Sovyetlerin etki sahasını yalnızca 'özürlendirdikleri' ülkeler değil İran, Yunanistan ve Türkiye'ye de yayma eğilimli ABD'nin geleneksel olarak barış dönemlerinde Avrupa'nın içişlerine karışmama politikasından ayrılmasına neden oldu. Truman 1947'de ilan ettiği kendi adıyla anılan doktrin ile ABD tarihinde ilk kez barış zamanında yabancı ülkelere (Yunanistan ve Türkiye) askeri ve ekonomik yardım ve borç vermeye başladı. Ardından siyasi, ekonomik, sosyal çöküşün eşiğindeki Batı Avrupa'yı yeniden inşa programı olan Marshall Planı'yla Avrupa'yı ayağa kaldırma sürecini başlattı. Batı Avrupa'nın güvenlik konularında işbirliğini arttıracak olan güvenlik ve savunma örgütü Batı Avrupa Birliği 1948'de kuruldu.

Moskova'nın bu gelişmelere tepkisi Batılıların işgali altındaki Batı Berlin'e Haziran 1948-Mayıs 1949 arasında gıda ve ulaşımda ambargo uygulamak oldu. Fakat ABD Hava Kuvvetleri çok büyük ölçekli bir hava nakliyesi düzenleyerek bu ablukayı boşa çıkardı. Moskova'nın Berlin'de uyguladığı siyaset, Batı Avrupa'daki Sovyet karşıtlığının siyasi ve askeri boyuta hızla

**Soğuk Savaş,
Roosevelt'in
umduğunun
aksine, tek
tarafli
eylemlerin,
istisnai
ittifakların, etki
alanlarının, güç
dengelerinin
hâkim olduğu bir
alacakaranlık
dönemi,
kazanılmış bir
zaferin yitirilmiş
barışı oldu.**

taşınmasından başka bir işe yaramamış oldu. Avrupa'da siyasi istikrarın temelleri 1947'de Avrupa Konseyi, Sovyet yayılmacılığa karşı askeri ittifak yapısının çekirdeği ise Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün 1949'da kuruluşuyla atıldı. 1951'de de Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu'nun kurulmasıyla Batı Avrupa'da Sovyetlerin yarattığı güvenlik kaygıları siyasi-askeri ve ekonomik sahalarda işbirliği ve ortak dayanışmaya dönüşmüş oldu.

Bu gelişmeler aynı zamanda Atlantik'in iki kıyısı arasında tüm Soğuk Savaş boyunca devam edecek kader birliğinin temeliydi. Bunlara ilaveten, SSCB'yi çevreleme stratejisi kapsamında ABD 1951'de Yeni Zelanda ve Avustralya ile ANZUS'u ve ardından 1954'de NATO'nun Asya-Pasifik versiyonu olan SEATO'yu kurdu. Böylece Washington Moskova'yı askeri bir kuşakla çevreledi.

Moskova'nın ABD'nin bu politikalarına cevapları da gecikmedi: Marshall Planı'na karşı Molotov Planı, Orta ve Doğu Avrupa'nın kalkınması hedefiyle 1947'de hayata geçirildi. 1949'da Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi COMECON kuruldu. Batı'nın askeri tehdidine karşı NATO benzeri bir uluslararası askeri ittifak olan Varşova Paktı 1955'te hayata geçirildi.

Bu dönemdeki önemli bir diğer gelişme de ABD ve SSCB'den bağımsız olarak, iki güç bloğuna dahil olmadan üçüncü bir blok olarak ortaya çıkan Bağlantısızlar Hareketi'nin doğuşudur. Hindistan, Yugoslavya, Mısır ve Endonezya'nın başını çektiği ve çoğunluğunu Afrika ve Asya ülkelerinin oluşturduğu yaklaşık 100 ülke bu blok içerisinde yer almıştı.

Soğuk Savaş'ın ilk sıcak çatışması ise beklentilerin aksine Avrupa'da değil, Haziran 1950'de Güney Doğu Asya'da Kore Yarımadası'nda çıktı. Savaşı takiben 38. Paralel esas alınarak kuzeyde SSCB güneyde ise ABD askerinin yerleştiği Kore Yarımadası'nda komünist Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırısı çatışmanın hızla diğer alanlara yayılabileceği endişesini doğurmuştu. Çin Halk Cumhuriyeti'nin BM'de Çin'in temsilcisi olarak kabul edilmemiş olmasını protesto eden SSCB temsilcisinin katılmadığı bir BM Güvenlik Konseyi toplantısında ABD liderliğindeki Batı bloğu Kore'ye müdahale kararı çıkarttığında beklenti süper güç ABD'nin savaşı kazanacağı yönündeydi. Fakat beklentilerin aksine savaş kesin bir zaferle bitmedi ve Kore Yarımadası bugün de Kuzey-Güney arasında savaş durumunun halen resmen devam ettiği Soğuk Savaş'ın 'donmuş çatışması' olarak varlığını 21. yüzyıla taşıyacak konumuna kavuştu.

Soğuk Savaş'ın ilk dönemi ideolojik ayrımlaşma üzerinden şekillenirken özellikle 1950'lerin ikinci yarısından sonra silah teknolojilerindeki gelişme yeni bir sürece işaret etmiş, termonükleer silahların ABD ve SSCB

envanterine girmesiyle insanoğlu bir anda toplu yok olma riskinin yaşandığı 'Dehşet Dengesi' ile karşı karşıya kalmıştır. Dehşet dengesinin sonucu ise iki kutup arasında nükleer silahlanma yarışı olmuştur. 1950'lerin sonuna gelindiğinde ABD ve SSCB birbirlerinin stratejik hedeflerini kıtalararası balistik füzelerle vurma kapasitesine kavuşunca dünya iki kutup arasında stratejik dengeye kavuşmuş gibi görünse de, ABD'nin teknolojideki üstünlüğü ve ekonomik olarak yarışı daha uzun soluklu devam ettirebilme kapasitesi, zamanla dengenin ABD lehine gelişmesini sağlamıştır. 1962'de Küba üzerinde yaşanan ve ABD ile SSCB'yi nükleer savaşın eşğine getiren füze krizi taraflara nükleer tehlikenin sanılandan daha yakın olduğunu göstermiştir.

Küba Füze Krizinin önemli sonuçlarından birisi Washington ile Moskova arasında muhtemel kriz anlarında istenmeyen sonuçlardan kaçınma adına doğrudan iletişim kanalının açık tutulmasını sağlayacak 'Kırmızı Hat' kurulması olmuştur. Dehşet dengesinin ortaya koyduğu bir diğer sonuç ise iki başkent in doğrudan çatışma ihtimalinden daha ziyade birbirlerinin etki alanlarındaki coğrafyalara doğrudan veya dolaylı askeri müdahalelerde bulunmaları olasılığının artmış olmasıdır. ABD'nin komünizmin Güneydoğu Asya'da yayılmasına karşı Vietnam'a 1961-1973 arasındaki doğrudan askeri müdahalesi ve burada yaşadıkları, yerel çatışmaların bir süper gücü siyasi, ekonomik, ideolojik ve itibari açısından nasıl zayıflatabileceğinin göstergesi olmuştur. SSCB açısından ABD'nin Vietnam'da düştüğü durum 1979-1989 arasında Afganistan işgalinde yaşanmıştır. Her iki süper güç de muazzam askeri güçlerine karşın yerel çatışmalarda başarıya ulaşamamıştır.

Öte yandan, iki süper gücün aralarındaki dehşet dengesinin yarattığı olumsuz güvenlik ortamından kaçınmaya yönelik tutumları, 1960'ların başından itibaren sorunu diplomatik yöntemlerle ele almalarına neden olmuştur. Bu çerçevede, 1960'lar ile 1980'ler arası dönem iki blok arasındaki sıcak savaş tehlikesinin ekonomik, ticari, kültürel ve teknolojik işbirliği anlaşmaları yoluyla azaltılarak, bir 'Yumuşama' (*Detente*) sürecinin yaşanmasına tanıklık etmiştir. Bu konudaki en somut adım 1973'te Helsinki'de toplanan ve Avrupa'daki bölünmüşlüğü barış ortamına dönüştürmeyi amaçlayan *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı*'dır. Sonunda 1975'te *Helsinki Nihai Senedi*'nin 33 Avrupa ülkesiyle birlikte ABD ve Kanada tarafından imzalanması Avrupa'da gerginliğin azaltılması yönünde umut olmuştur (OSCE, 1975). Bilahare *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı*'na (AGİT) dönüşecek bu süreç, Doğu Bloku ülkelerinin demokratikleşmesi sürecinin de başlangıcı olmuştur. Nükleer silahlanmanın yarattığı 'Karşılıklı Yok Etme Garantisi' (*Mutually Assured Destruction - MAD*) iki gücü *Stratejik Silahların Sınırlandırılması Anlaşması* görüşmelerine (SALT1 ve SALT2)

götürmüştür. Washington ve Moskova arasında 1979'da imzalanan SALT2 ile taraflar, diğeri uyduğu sürece, anlaşmadaki hususlara bağlı kalacaklarını beyan etmiştir.

Soğuk Savaş'ın en dramatik gelişmesine giden süreç ise 11 Mayıs 1985'te Mihail Gorbaçov'un SSCB liderliğine yükselmesiyle başlamıştır. ABD ile küresel mücadelenin ekonomik ve siyasi düzlemlerde sürdürülebilirliği konusunda yaşanan ciddi sıkıntılar, SSCB liderliğini açıklık, şeffaflık ve konuşma özgürlüğü (*Glasnost*) ile hükümet ve ekonomide yeniden yapılandırma (*Perestroika*) politikalarını hayata geçirmeye zorlamıştır. SSCB'deki bu dönüşüm ise Doğu Bloku'ndaki hızlı çözülmeyle beraberinde getirmiştir. Böylece Polonya Ağustos 1989'da bu blokta demokrasiye geçen ilk devlet olurken, Ekim'de Çekoslovakya cumhuriyet ilan etmiş, nihayetinde de 9 Kasım'da Soğuk Savaş'ın sembollerinden olan Berlin Duvarı yıkılmıştır. Ardından Kasım-Aralık aylarında Çekoslovakya'da barışçı protestolarla komünist hükümet devrildikten sonra, 2-3 Aralık'ta Gorbaçov ile ABD Başkanı George H. W. Bush arasında Malta'da gerçekleşen Zirve, Soğuk Savaş'ın bitişini sembolize eden toplantı olmuştur.

Soğuk Savaş yarattığı bölünmüşlüğün simgesi olan iki Almanya'nın 3 Ekim 1990'da birleşmesi, 1 Temmuz 1991'de Varşova Paktı'nın dağılması ve 25 Aralık 1991'de Kremlin'deki orak-çekiçli SSCB bayrağının gönderden indirilmesi ve bir gün sonra Rusya'nın resmen SSCB'nin dağıldığını ilan etmesi Soğuk Savaş'ın bittiğinin de ilanı olmuştur.

Roosevelt'in 1945'de 'zaferin barış getireceği ve geçmişin hatalarının tekrarlanmayacağı öngörüsü', takip eden dönemde gelişen ekonomik, ideolojik ve siyasi rekabetin ortaya çıkarttığı iki kutuplu küresel hizalanma sayesinde 'soğuk barış' olarak gerçekleşmişti. 1945'ten 1991'de SSCB'nin dağılmasına kadar geçen yarım asırlık süre, kürenin dört bir yanında küçük savaşlar, çatışmalar, devrimler, ayaklanmalar ve krizlerle geçti. Kısaca Soğuk Savaş, Roosevelt'in umduğunun aksine, tek taraflı eylemlerin, istisnai ittifakların, etki alanlarının, güç dengelerinin hâkim olduğu bir alacakaranlık dönemi, kazanılmış bir zaferin yitirilmiş barışı oldu.

KAYNAKÇA

Churchill, Winston (1946). “The Sinews Of Peace (‘Iron Curtin Speech’)” <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/> (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2019).

Djilas, Milovan (1962). *Conversations with Stalin*. Harcourt: Brace.

Jensen, Kenneth M. (2001). *Origins of the Cold War: The Novikov, Kennan and Roberts ‘Long Telegrams’ of 1946*. Revised Edition. Washington D.C.: United States Institute of Peace Press.

Kennan, George (1946). “George Kennan's 'Long Telegram',” February 22, 1946, History and Public Policy Program Digital Archive, National Archives and Records Administration, Department of State Records (Record Group 59), Central Decimal File, 1945-1949, 861.00/2-2246; reprinted in US Department of State, ed., *Foreign Relations of the United States, 1946, Volume VI, Eastern Europe; The Soviet Union* (Washington, DC: United States Government Printing Office, 1969), 696-709. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116178> (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2019)

McMahon, Robert J. (2013). *Soğuk Savaş*. çeviren: Sinem Gül. Şehir, Ankara: Dost Kitapevi.

Miscamble, Wilson D. (2007). *From Roosevelt to Truman : Potsdam, Hiroshima, and the Cold War*. New York: Cambridge University Press.

Novikov, Nikolai (1946). “Telegram from Nikolai Novikov, Soviet Ambassador to the US, to the Soviet Leadership,” September 27, 1946, History and Public Policy Program Digital Archive, AVP SSSR, f. 06. op. 8, p. 45, p. 759, published in *Mezhdunarodnaya Zhizn'* #11, 1990, pp. 148-154, translated for CWIHP by Gary Goldberg. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/110808> (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2019)

OSCE (1975). *CONFERENCE ON SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE FINAL ACT*, <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (Erişim tarihi: 14 Ağustos 2019)

Ross, Stewart Halsey (2003). *Strategic Bombing by the United States in World War II: The Myths and the Facts*. Jefferson, N.C.: McFarland & Company.

Schaffer, Ronald (1980), “American Military Ethics in World War II: The Bombing of German Civilians”, *The Journal of American History*, vol.7, No. 2 (Sep)., ss. 318-334.

The New York Times (13 Nisan 1945), “Last Words: ‘I Have a Terrific Headache’ ”.

<https://tarihbilgi.org/soguk-savas-kavrami-nedir/> (Erişim tarihi: 12 Ağustos 2019).

EK OKUMA

Gaddis, John Lewsi (1997). *We Know Now: Rethinking Cold War History*. New York: Oxford University Press.

Gaddis, John Lewis (2008). *Soğuk Savaş – Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*. çeviren Dilek Cenkçiler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Judt, Tony. (2005). *Post War: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Press.

Leffler, Melvyn P. and David S. Painter, ed.(2005), *Origins of the Cold War: an international history*. 2nd Ed., New York: Routledge.

May, Ernest R. (1993), *American Cold War Strategy: Interpreting NSC 69*. Boston, New York: Bedford/St. Martin.

Westad, Odd Arne (2007). *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge: Cambridge University Press.

İNTERNET

The London School of Economics and Political Science, Cold War Studies Project, <http://www.lse.ac.uk/ideas/projects/cold-war-studies>

Wilson Center, Cold War International History Project, https://www.wilsoncenter.org/program/cold-war-international-history-project?fuseaction=topics.home&topic_id=1409

FİLM

Yakın Tehlike (13 Gün) (2001). Yönetmen Roger Donaldson, ABD, Beacon Pictures.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.